

SVETI FRANJO I RADOST

O Franji Asiškom često se veli da je svetac radosti, vedrine i životnog veselja. Ali ako pozorno promotrimo njegov život, opažamo da on nije bio pošteđen od boli i bolesti, razočarenja i razdoblja velike unutarnje tame. Franjini spisi pokazuju da put do radosti srca nije bio nimalo lagan. Premda je bio po prirodi vesele naravi, morao je ući u 'školu Božju' koja ga je na koncu dovela do duboke radosti i usklika na La Verni: 'Ti si Radost!' Poučno je stoga za duhovni život vidjeti odakle dolazi Franjina radost.

'Veseli svetac'

Ima jedna zgodna srednjovjekovna priča o Mariji koja jednoga dana s djetetom Isusom u naručju dolazi u posjet nekom samostanu. Redovnici koji su živjeli u samostanu pohrliše jedan za drugim iskazati svoje poštovanje i poklonstvo Mariji i djetetu Isusu. Učinili su to na različite načine. Neki od njih pokazaše Mariji i djetetu Isusu dragocjene samostanske rukopise im u čast, drugi počеше recitirati pobožne pjesme, drugi se opet potruđiše objasniti im sve teološke dokaze o Božjoj opstojnosti. Za to vrijeme Marija i dijete Isus uljudno su sve to slušali i promatrali. Na koncu, dođe na red i najmlađi redovnik iz samostana da iskaže svoje poštovanje ali se našao u velikoj neprilici jer, za razliku od svoje braće, nije znao što bi mogao pokazati gostima jer je bio neuk. Tada se dosjeti da je, dok je još bio u svijetu, naučio žonglirati u putujućem cirkusu koji su imali njegovi roditelji.



Brže-bolje iz svoje torbe izvadi par mandarina i poče, pun predanosti, žonglirati pred Marijom i djetetom Isusom dok su ostali redovnici sve to promatrali s velikim negodovanjem i zgražanjem. Ali na njihovo veliko čuđenje, dijete Isus se veoma obradova tom prizoru te se poče smijati i oduševljeno pljeskati svojim malim ručicama. Nato Marija sva razdragana položi dijete Isusa upravo u krilo tog mladog redovnika.

Redovnik iz priče podsjeća nas na sv. Franju kojega su katkada znali nazivati 'igrač Gospodnji' (*ioculator domini*). Slika o 'veselom Franji' najvjerojatnije je nastala na temelju predaja i anegdota koje imaju svoje uporište u istinitim zgodama. U mladenačkim danima Franjo je bio voditelj jedne

kazališne družine. I u kasnijim godinama života, nakon svoga obraćenja, znao je pokazati svoj glumački talent.

Činjenica je također da je Franjo često, rado i lijepo pjevao. Najradije je pjevao na francuskom, ali i na umbrijskom dijalektu, kao i na latinskom jeziku. Često je pjevao duhovne pjesme za koje je tekst katkada sam pisao. Često je znao sam komponirati i melodiju naslanjajući se na gregorijanski koral koji je čuo u crkvi. Znao je često i improvizirati, osobito u trenucima posebnih nadahnuća. I naravno, nije pjevao zbog aplauza ljudi, nego radi Gospodina, 'ne pazeći toliko na glas koliko na sklad duha, da bi se glas slagao s duhom, a duh s Bogom, a ne da raspuštenim glasom draškaju uši narodu', kao što to izričito savjetuje i svojoj braći (usp. *Pismo čitavom Redu*).

Toma Čelanski o tome izvješćuje kada kaže da bi se znalo često dogoditi da Franju Duh božji obuzme i tada bi iz njega provrela neka 'slatka melodija'. Često bi se ta ushićenost pretvorila u plakanje čim bi pomislio na Kristove patnje. Nadahnuće pjevanje rađalo bi u njegovom srcu suosjećanje, a ono bi ga ponovno vodilo do istinske radosti. Katkada bi ekstaza poprimila i drugi oblik, pretvarala bi se u ples. Osim pjevanja i plesanja, ekstatična radost je znala proizvesti i vizije koje su imale proročansko značenje. Dok su još bili malobrojni te podnosili mnoge protivštine i nerazumijevanje od strane ljudi, Franjo je jednom poslije molitve izašao vani i svima obznanio da je imao viziju u kojoj mu je bilo dano vidjeti ogromno mnoštvo braće po čitavom svijetu.

Moguće je prepoznati 'dionizijski aspekt' u Franjinoj osobnosti. Dioniz, grčki bog koji se u starini mnogo štovao, predstavlja ono iracionalno, nesvjesno, ekstatično, prirodu i njezinu plodnost; njega se povezuje i s pjevanjem, igrom, kazalištem, s vizionarskim darovima i svim onim što izlazi iz čovjekove nutrine. Rimljani su grčkog boga Dioniza degradirali na kult boga vina Bakha, boga pijanstva, raskalašenosti i razuzdanosti, a na njegovo mjesto postavili Apolona, starogrčko božanstvo sunca i simbol trijeznosti, skladnosti, umjerenosti, zakona, intelekta i samogospodstva.

Franjo je imao u sebi certu dionizijske predanosti, zahvaćenosti, ekstaze, pretjeranosti i bliskosti prirodi. Razmišljao je u slikama, snovima i vizijama. Možemo jedva zamisliti koliku je bol i pritisak osjetio u svojoj duši kada mu je Rim sve više nametao apolonski način života po pravilu, unutar krutih crkvenih pravnih okvira. Njegova radost je tada bila na velikom iskušenju. Postupno su mu oduzeli ono što mu je bilo najdragocjenije: primat Duha koji puše gdje hoće, Duha koji po definiciji ne dopušta da bude zatvoren u pravila i organizacije.

'Božji skitnica' je naposljetku morao popustiti i tako je njegovo bratstvo postalo 'Red'. U tom porazu svojih izvornih nadahnuća i ideala morao je i sam sudjelovati zato što su ga natjerali da piše Pravilo koje su kasnije ispravljali po tuđim direktivama. Stoga je potrebno ukloniti uvriježeni nesporazum s obzirom na sv. Franju, kao da bi on bio nekakav 'veseljak' i 'romantik'. Takve površne predodžbe ne odgovaraju povijesnim činjenicama.

Gorko pretvoreno u slatko

Franjo ne bijaše nikakav putnik koji veselo kroči umbrijskim krajolicima igrajući se bezbrižno sa životinjama i tješeći sve koje je putem susretao. Njegov život je obilježen ozbiljnim borbama sa sobom i sa svojom okolinom. Nisu mu bila nepoznata ni depresivna stanja. Pogrešno se shvaća Franjina radost ako bi je se htjelo spustiti na razinu osjetilnih zadovoljstava. Radost je u Franjinu životu plod posvemašnje ispražnjenosti, oslobođanja od svega i potpunog siromaštva.

O rađanju drugačije radosti snažno svjedoči Franjin susret s gubavcima koje je inače izdaleka zaobilazio. No jednog dana je prisilio 'starog čovjeka' u sebi da se zaustavi i svlada prirodenu odbojnost prema njima. Poljubac gubavca proizveo je u njemu silnu duhovnu promjenu: ono što mu je dotada bilo odurno i gorko, pretvorilo se 'u duševnu i tjelesnu strast'. Osjetio je da se ta promjena u njemu treba učvrstiti. I tako ga je Bog odveo među gubavce i njima je iskazao milosrđe, kao što piše u svojoj *Oporuci*. Ono što su ga naučili gubavci, nije više nikada izdao. Nije ostao samo bogati prijatelj siromašnih, već je i sam postao siromašan. Vrijeme provedeno među gubavcima bijaše i vrijeme susreta s vlastitom 'duševnom gubom'. Bog ga je poučio da treba prihvatiti i poljubiti vlastitu 'gubu'. Zato Toma Čelanski piše da je bio ispunjen 'neopisivom radošću i najuzvišenijim uživanjem' zbog sigurnosti da su mu oprošteni grijesi. Iskustveno je doživio da pred Bogom ne treba ništa skrivati, da Bog iscjeljuje naše životne povijesti i daje nam mogućnost novog početka. Slobodan od tereta prošlosti i osjećaja krivnje mogao je dalje kročiti životnim putem. Radost praštajuće ljubavi osvjetlila je najtamnije zakutke njegova srca i osobne životne povijesti.

Sveti Franjo je bio duboko svjestan ništavnosti svih prolaznih 'sreća'. Zato sve 'zemaljsko' na što su najčešće usmjerena naša osjetila i težnje nema ništa zajedničko s istinskom srećom. Što bi dakle bila prava sreća? Na to pitanje Franjo odgovara jednoga zimskog dana dok je s bratom Leonom iz Peruđe išao prema Svetoj Mariji Anđeoskoj (Porcijunkuli). Obojica su se od velike hladnoće tresla. Franjo je putem tumačio bratu Leonu u čemu se sastoji savršeno veselje. I ova zgoda svjedoči o crti 'dionizijske pretjeranosti' u Franjinoj osobnosti. Najprije Franjo nabraja što za njega ne bi bio razlog savršena veselja: 'kada bi manja braća posvuda po svijetu bila uzori svetosti, to ipak – zapiši i dobro zapamti! – ne bi bilo savršeno veselje.' Hodajući dalje sa svojim drugom, sveti Franjo reče po drugi put: 'kada bi braća vraćala slijepcima vid, ozdravljala uzete, istjerivala đavle, vraćala gluhima sluh, hromima hod, nijemima glas, te kad bi uskrisivala i mrtve, zapamti, ni to ne bi bilo savršeno veselje.'

Idući tako dalje nastavlja Franjo svoj monolog, prekidan kratkim stankama, dok je brat Leon sve čeznutljivije iščekivao konačan odgovor. Savršeno veselje ne bi bilo ni kada bi braća posjedovala veliko znanje i kada bi poznavala tajne znanosti, srca i duše, anđeoski jezik, kretanje zvijezda, ljekovitost biljaka i sve vlastitosti ljudi i životinja, zapamti, ni to ne bi bilo savršeno veselje. Tako su išli neko vrijeme, a sveti Franjo, gotovo vičući reče: 'Brate Leone, kad bi manji brat znao tako dobro propovijedati da bi obratio sve nevjernike na vjeru Kristovu, zapamti, ni u tome ne bi bilo savršeno veselje.'

Dok su tako razgovarali i prevalili tri kilometra, upita brat Leon svetog Franju s velikim čuđenjem: 'U čemu se sastoji savršeno veselje?' Sveti Franjo mu konačno dade odgovor: 'Kada bismo došli k Mariji Anđeoskoj mokri od kiše, promrzli od zime, uprljani blatom i skršeni glađu, te pokucali na samostanska vrata, i kad bi došao rasrđen vratar te upitao: 'Tko ste vi?', a mi rekli: 'Dvojica vaše braće', a on nam odvratio: 'Vi ne govorite istinu, vi ste lopovi i skitnice, odlazite, neću vam otvoriti vrata.'

I ostavi nas da vani i dalje stojimo u noći, snijegu, hladnoći, kiši i gladi. Ako bismo bili kadri svu tu grdnju i okrutnost strpljivo podnijeti, i ako bismo bez uzrujavanja, smetenosti i prigovaranja ponizno i ljubazno mislili da nas onaj brat dobro pozna i da mu je Bog dao da nam tako govori, o brate Leone, zapamti, to bi bilo savršeno veselje. I kad bismo ponovno kucali na vrata, a on rasrđen izašao s velikim kvrgavim štapom, uhvatio nas za kapucu, bacio nas na zemlju i tukao batinom. Kad bismo mi to podnijeli strpljivo i s ljubavlju i

pri tom mislili na muku blagoslovljenoga Krista, u tome je savršeno veselje. Sada, dragi brate, zapamti zaključak: najveći je dar i milost Duha Svetoga koju daje Krist svojim prijateljima, da možemo sami sebe obuzdati i iz ljubavi prema Kristu dragovoljno podnositi nevolje, uvrede, pogrde te duševne i tjelesne neugodnosti' (usp. *Cvjetići svetog Franje*).

Iz ove zgone možemo zaključiti da savršena radost stoji u potpunom oslobođanju od ega tako da čovjek apsolutno ništa sebi ne prisvaja i ne očekuje za sebe nikakvo pravo, čak niti ono na malo suosjećanja i poštovanja. Kod 'normalnog' čovjeka čitanje takvog teksta izaziva protest njegova ega koji kaže: 'Znači li to da moram dopustiti drugima da me pregaze?'

Franjo bi na temelju duboke mistične intuicije, koja se skriva između redaka ove zgone, najvjerojatnije odgovorio: 'Nema se tu više što 'pregaziti' zato što više ne postoji neki ego koji je povrijeđen. Preostalo je samo istinsko, pravo 'ja', stvoreno od Boga u svojoj iskonskoj nepovredivosti.'

Mi bismo danas rekli da se dogodila 'de-identifikacija'. Franjo se 'ispraznio od svega' i poistovjetio s nečim beskrajno uzvišenijim: Kristom i njegovom patnjom koja simbolizira patnju čitavog čovječanstva. Franjo pokazuje da je moguće takvo radikalno nadilaženje ega poistovjećujući se s nečim višim, da je moguće transcendirati zamke ljudskoga ega koji je najveći neprijatelj čovjeka zato što je izvor samozavaravanja. Ljudi s egom se nikada ne razvijaju, ma koliko ih svijet častio. I uzaludne su im sve veleumne rasprave i citati svetih tekstova. Bog ne može ispuniti radošću ljudsko srce dokle god čovjek prethodno ne ispusti svoje veliko ja.

To je Franjin put do istinske radosti: radosti što nismo više robovi svoga 'ja' i njegove hirovitosti, radosti što smo 'prazni' i slobodni, što nismo grčevito usmjereni na svoju 'sreću', što se ne moramo truditi da budemo trajno 'naoružani' za razne situacije koje nas mogu zadesiti u životu.

Božji trubadur

Tko posjeduje pravu radost, želi je podijeliti sa drugima. Franjo je to činio svojim primjerom, propovijedanjem i pjevanjem. Znao bi reći da braća trebaju biti poput trubadura Božjih koji imaju zadaću taknuti srce ljudi i probuditi ih za duhovnu radost. Franjina muza bijaše 'Gospođa Siromaština'. Poslužio se slikom svoga vremena kada je trubadur imao važnu ulogu u životu, ali ne

samo kao zabavljač za vrijeme dugih zimskih noći, nego i kao onaj koji posjeduje neku poruku. Osim što su opjevali razne povijesne događaje, svaki je trubadur pjevao pohvale u čast kreposti kao što su viteštvo, umjerenost, strpljivost, poniznost, i sl. Franjin *Pozdrav krepostima* i *Pohvale stvorova* (*Pjesma brata Sunca*) svjedoče o njegovoj pripadnosti tradiciji trubadura. Zato je htio da njegova braća budu trubaduri Božji koji slijede svim srcem svoje poslanje: živjeti u radosti, služiti radosno, svjedočiti radost. Da pred očima nisu imali nikakvo površno veselje, jasno izlazi na vidjelo u Franjinim opomenama u kojima donosi razliku između dobrog i taštog redovnika: 'Blago onom redovniku komu je ugodnost i veselje u presvetim riječima i djelima Gospodinovim i koji po njima privodi ljude k Božjoj ljubavi u radosti i veselju. Jao onome redovniku koji uživa u beskorisnim i taštīm riječima kojima navodi ljude na smijeh' (usp. *Opomene*).

A u *Pravilu bez bule* piše: 'I neka paze braća da se ne bi pokazivala izvana žalosna i tmurna kao licemjeri, nego neka pokažu da se raduju u Gospodinu (usp. Fil 4,4), da su veseli i primjereno ljubazni.' Franjo ne bi oklijevao upozoriti brata koji bi bio tmurna lica: 'Ne dolikuje da se sluga Božji pokazuje ljudima žalostan i tužan, nego treba uvijek biti raspoložen.' Trebamo li dakle naše brige potisnuti? Nipošto. Franjo savjetuje da se vlastiti promašaji isplaću u svojoj sobici i pred svojim Bogom. A kada se brat vraća u zajednicu, neka odloži svaku žalost i bude jednak drugima (usp. Toma Čelanski, *Životopis svetog Franje*).

Možemo se naravno pitati zašto je Franjo tako osjetljivo reagirao na braću koja su tužnim izrazom lica okolo hodala i zašto je odbacivao šalu. Ako je istina da nas najviše ljuti i da se borimo protiv onoga što ne želimo vidjeti kod sebe, tada Franjina ljutnja potvrđuje da njegova tmurna raspoloženja nisu bila beznačajna i da se čovjek koji je svojevremeno bio vođa dobrostojeće mladeži u Asizu nerado prisjećao tih veselih i bezbrižnih dana.

To naravno ne znači da našu bol ne smijemo podijeliti s drugima ili da moramo na vani pokazivati veselo lice, dok se u svojoj nutrini osjećamo jadno. Pa ipak, mnogo je mudrosti sadržano u Franjinu savjetu da se najprije suočimo s bolju i odricanjem u tišini naše unutarnje sobice, sami pred otajstvom Boga stvoritelja života kojem pripada i misterij patnje, umjesto da naše brige i naše jade stalno iznosimo na vidjelo. Između potrebe da o tome uvijek iznovice pričamo i potiskivanja, stoji mnoštvo drugih mogućnosti koje smo danas izgubili iz vida živeći u kulturi u kojoj je većina postala ovisnik o pričanju i iznošenju

svojih problema drugima (razne terapije, ogovaranja i sl.). Pritom mislimo osobito na svijet ustrajnog samopromatranja, kontemplacije i molitve, kao drugačijeg načina pristupa našim problemima.

Učiti se radosti

U svijetu u kojem se jedva možemo othrvati zadovoljstvima bez duha koja nas okružuju dan i noć, u svijetu koji površnost izdiže na razinu općeg načela, osjeća se ogromna potreba za ponovnim otkrićem duboke duhovne radosti. Zato je Franjo svetac koji može našem vremenu podariti ono za čim u dubinama svoga bića čeznu: mir, nenasilje, jednostavnost, poštovanje prema stvorenom, i na osobit način, radost srca.

Da bi smo uspjeli slijediti Franjino nadahnuće moramo se najprije osloboditi, kao što smo vidjeli, čvrstog zahvata raznih oblika pohlepe koji kroz podmukle trikove modernog društva manipuliraju ljudima i raspiruju njihovu požudu. Pri tome, ne smijemo upasti u nezdravu askezu i odbacivanje svijeta. Kao što Krist veli: 'biti u svijetu, ali ne od svijeta', tj. uz uvjet da iznutra ostanemo slobodni. Riječ je o mudrosti srednjega puta koja s osmjehom gleda kako na 'zavodljivosti ovoga svijeta', tako i na pretjeranu askezu. Na tom putu učimo se odricanju od trenutnog ispunjenja raznih želja koje se u nama rađaju. Učimo se ispunjenje odgoditi ili ga se dragovoljno sasvim odreći, ako spoznamo da ne služi našoj sreći ili našim bližnjima. Učimo se također pronaći veliku radost koja – kao što nas mala djeca uče – često leži u malim stvarima, u neočekivanom, u nečemu što nam je jednostavno kao takvo darovano.

Na ovom putu naše najdublje želje ne moraju biti ispunjene. One smiju dozrijevati. Pa i kada trpimo zbog odricanja, frustracija i oskudice u bilo kojem pogledu, možemo te boli učiniti dijelom našeg puta tako što ćemo ih dragovoljno uzeti na sebe. Ne sa smrknutim izrazom lica i s osjećajem da smo žrtve, već kao slobodni ljudi koji znaju iz nevolje učiniti krepost. Naša će predanost božanskoj volji tada biti veća od samovolje našeg ega. Tako malo-pomalo postajemo ljudi koji radije tješe nego što sami žele da budu utješeni i radije pružaju ljubav nego li je očekuju od drugih. Na tom putu događa se čudo preobrazbe naše boli u ljubav, ili kako to veli Hildegarda iz Bingena, životne rane pretvaraju se u biserja. Naša radost nije više ovisna od izvanjskih okolnosti jer je sada primamo izravno s Izvorišta, od Boga. U *Tumačenju Očenaša* Franjo opisuje upravo tu vrstu radosti. Njegov komentar zaziva 'Dođi Kraljevstvo

tvoje' glasi: "Da Ti, po milosti, u nama kraljuješ i učiniš da dođemo u Tvoje kraljevstvo gdje vlada jasno gledanje Tebe, savršena ljubav prema Tebi, blaženo zajedništvo s Tobom i vječno uživanje Tebe." Ovdje je riječ o radosti ispunjenja čeznuća za izvorom, radost kraljevstva Božjega, radost usrećujućeg iskustva sjedinjenja o kojem svjedoče mistici svih vremena i kultura.

Kršćanstvo ne bi smjelo zato svoju poruku spasenja – radosnu vijest - pretvoriti u shvaćanje života kao suzne doline. Na žalost, upravo se to događalo. Razlog radi kojeg kršćani tako malo 'izgledaju otkupljeno' (F. Nietzsche) leži u tome što je kršćanska tradicija stoljećima upućivala vjernike na ljudsku pokvarenost i grešnost baštinjenu od Adama i Eve, a prijetnjama vječnom kaznom utjerivala u srca i duše vjernika strah od Boga. Međutim to se protivi samoj naravi kršćanstva. Božji plan spasenja utemeljen je u radosti. Sve je radost: stvaranje, postojanje, otkupljenje, vječnost.

Franjo je usmjerio svoj život na radost služenja, na radost jednostavnosti i predanosti. On nam pokazuje, kako Kazantzakis piše, gdje se nalazi 'kamen mudraca' koji su alkemičari uzalud tražili, kamen koji i ono najbezbjednije pretvara u zlato. Kamen mudraca ne bijaše za Franju nešto što čovjek treba tražiti izvan sebe. Kamen mudraca bijaše u njegovom srcu. Sveti Franjo nije bio učen, ali on je poznavao jednu istinu koju je pretvorio u djelo: trebaš voljeti sva bića i služiti im. On je živio prema načelu da misao, riječ i djelo trebaju tvoriti jednu cjelinu. On je to jedinstvo ostvario u tolikoj mjeri da su čak divlje životinje osjećale njegovu ljubav i uzvraćale je.

Samo onaj tko je pronašao iskrenost, jednostavnost srca i iza sebe ostavio što 'svijet' drži važnim, tko je opet postao dijete (bez gorčine i navezanosti), može uvijek iznova urastati u Božju radost. Obrana od melankolije (potištenosti, turobnosti) oduvijek je bila sastavnica franjevačke duhovnosti. Neka stoga naše lice krasi franjevački osmjech. Našim osmjehom činimo sretnim sebe i druge oko nas. Osmjech mijenja naše krute stavove, uklanja mudrijaške misli i sumnjičave slutnje koje su otrov za naš um; osmjech pomaže da s ljubavlju promatramo sve što se nalazi u nama i oko nas. Osmjech oslobađa od unutarnje prisile i od prilagođavanja vanjskom svijetu. On nas dovodi u kontakt s našim unutarnjim znanjem i našom dubokom radošću. Zato je osmjech na našim usnama božanski dar.

Fra Anđelko Domazet